

Jamska arheološka najdišča Poljanske gore in Kočevskega Roga

Poljanska gora in Kočevski Rog spadata k večji roški planoti, ki leži na jugovzhodu Slovenije in tvori severni del Dinarskega gorstva. Planoto lahko delimo na več reliefnih enot, ki imajo značilno dinarsko slemenitev SZ–JV: Kočevski Rog, ki se nadaljuje v Poljansko goro, Kočevsko Malo goro in Koprivniško ali Rajhenavsko podolje (Gostinčar, Stepišnik 2012, 7–15). Kočevski Rog je obsežno planotasto pogorje, dolgo 25 km in široko 14 km. Na severu ga omeujeta dolina Krke in planota Suhe krajine, na zahodu Koprivniško podolje, na jugozahodu Poljanska dolina, na vzhodu pa belokranjski kraški ravnik in dolina Črmošnjičice ter Divjega potoka (Perko, Orožen Adamič (ur.) 1998, 439; Gostinčar, Stepišnik 2012, 11). 18 km dolga in 5 km široka Poljanska gora ločuje Poljansko dolino od belokranjskega ravnika. Na jugu jo omejuje kanjon Kolpe, na vzhodu belokranjski ravnik, na severu Kočevski Rog in na zahodu Poljanska dolina. V južno obrobje Poljanske gore sta vrezani Špeharska in Sinjevrška suha dolina, ki obvisita nad kanjonom Kolpe (Perko, Orožen Adamič (ur.) 1998, 439).

Za Poljansko goro in Kočevski Rog je značilen kraško preoblikovan teren brez površinskih voda. Gre za globoki pretočni kras, saj se voda tu pretaka podzemno in predvsem vertikalno (Gostinčar, Stepišnik 2012, 7–15). Na obravnavanem območju je bilo raziskanih veliko jam, večinoma brezen, manj pa je vodoravnih in poševnih jam (Perko, Orožen Adamič (ur.) 1998, 439; Gostinčar, Stepišnik 2012, 11). Obravnavano območje spada med najredkeje poseljene dele Slovenije, saj večino površja pokrivajo nepregledni gozdovi. Zato ne preseneča, da je arheološko slabo raziskano. Stanje raziskav naselbin in grobišč se je nekoliko izboljšalo šele v zadnjih letih, k čemur je veliko pripomoglo lasersko skeniranje površja Slovenije (LiDAR). Jamska najdišča so, navkljub intenzivnemu jamarskemu raziskovanju že v 20. stoletju, prejela veliko manj pozornosti kot naselbine in grobišča. V delu *Arheološka najdišča Slovenije*, ki je izšlo leta 1975, in Dularjevi *Arheološki topografiji Bele krajine* iz leta 1985, je bila objavljena jama Grdanji skedenj, a arheološko ni bila natančneje pregledana. Šele leta 1995 je bilo podrobneje objavljeno in raziskano prvo jamsko prazgodovinsko najdišče z območja Kočevskega Roga. To je Spodmol nad Macesnovo gorico, ki je bil arheološko pregledan v okviru raziskovanja povojnih množičnih grobišč. Odkritje prazgodovinskih najdb je pokazalo, da lahko začetke poselitve tudi v notranjosti Kočevskega Roga iščemo že

dolgo pred 14. stoletjem (Bavdek, Mihevc 1995). Leta 2011 je izšla monografija o Spahi, v okviru katere je bil objavljen tudi članek Pavla Jamnika, ki je obravnaval arheološka in paleontološka jamska najdišča na Kočevskem. Članek se je osredotočil predvsem na Malo goro in dolino Kolpe. Z območja Kočevskega Roga je bila na novo objavljena Mala Knežja jama, s Poljanske gore pa Veliki brlog (Jamnik 2011).

Dejstvo, da gre za tako zelo slabo raziskano temo, me je spodbudilo k temu, da sem se iskanja jamskih najdišč na območju lotila bolj sistematično. Prispevek predstavlja pregled jamskih najdišč Kočevskega Roga in Poljanske gore. Srednjeveških in novoveških lokacij nisem obravnavala, saj bi bilo delo preveč obsežno. Osnovo so mi predstavljala v literaturi že objavljena najdišča, ki sem jim dodala novo odkrita. Pri iskanju novih najdišč sem se osredotočila predvsem na jame, ki so arheološko zanimive po svoji obliki ali imenu. To vključuje vodoravne ali poševne jame ter spodmole z velikimi vhodi in v nadaljevanju velikimi uravnanimi prostori, in jame, ki se imenujejo zjot. Poudarek sem dala tudi na jame, poimenovane po umetno zgrajenih prostorih (skedenj, hram ...). Osredotočila sem se predvsem na jame, za katere avtorji zapisnikov omenjajo površinske najdbe ali grajene strukture, svetujejo arheološke raziskave ali pa o njih obstaja ustno izročilo. Najdišča sem v prispevku obravnavala na podlagi njihove geografske lege od juga proti severu.

Poljanska gora

Zjot v Mrakovici

Zjot v Mrakovici (kat. št. 3447) je 60 m dolga in 16 m globoka jama, ki se nahaja na južnem delu Poljanske gore blizu vrha Zglavnik, kjer se Poljanska gora začne spuščati v Špeharsko dolino. Leta 1970 jo je registriral Stanko (Stanislav) Klepec iz Belokranjskega jamarskega kluba. Vhod, nad katerim se dviga nekaj metrov visoka stena, je visok 3,3 m

Pogled iz notranjosti proti vhodu jame Zjot v Mrakovici. FOTO ANDREJ HUDOKLIN

in širok 4,5 m in je nastal z udrtjem stropa. Rov se na začetku strmo spušča. Prostor, širok do 15 m, se v notranjosti razcepi na dva rova, od katerih prvi zavije ostro desno proti jugu. Tla do 5 m širokega južnega rova se dvigujejo, na koncu pa se ta krak jame zaključí s prosto preplezljivim kaminom. Drugi, širši rov, se spušča navzdol do ožine. Tu se velik prostor zaključí in od ožine se strmo navzdol nadaljuje le ozek in nizek rov, ki se na koncu zoži do neprehodnosti. Vaščani iz Špeharjev pripovedujejo, da so se domačini v jami skrivali pred Turki. Med NOB so imeli v jami nekaj časa skladišče (Klepec 1970). Pred ožino na koncu rova se nahajata dve krajši ruševini nizkega suhozida, ki je precej razrušen in je v preteklosti ožino verjetno zapiral. V vhodni dvorani so ostanki kurišča, ob katerem sem našla več odlomkov prazgodovinske keramike. Pričakovali bi lahko tudi srednjeveške in novoveške najdbe.

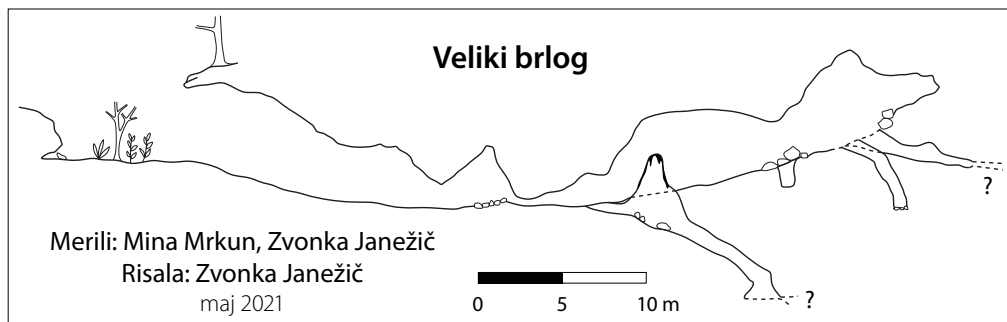

Odlomek ostenja prazgodovinske posode.

FOTO ZVONKA JANEŽIČ

Veliki brlog

Veliki brlog (kat. št. 2860) leži na vzhodnem delu Poljanske gore, pod cesto Tanča gora–Stari trg. Vodravno jamo, ki je dolga 84 m in globoka 10 m, so prvi raziskali člani Belokranjskega jamarskega kluba iz Črnomlja (BJK), registriral pa jo je Stanko Klepec leta 1966. Vhod velikosti 5 x 4 m se odpira v udoru in ima obliko ležeče črke D. Rov je v notranjosti okrogle oblike in se najprej spušča navzdol, potem pa se tla zravnajo. Po dobrih 16 m rova se strop zniža in pridemo v nekakšen predprostor, na koncu katerega je ožina. Pred vhodom vanjo sta na vsaki strani ob steni kratki suhozidni ruševini. V preteklosti je zid verjetno zapiral ožino, pozneje pa so kamenje zložili ob rob stene, da je bil omogočen dostop v notranjost. V nadaljevanju izza ožine se blaten rov spet razširi. Velik prostor se zaključí z več majhnimi rovi, ki se po nekaj metrih zožijo do neprehodnosti. Kot arheološko najdišče je bila jama objavljena v monografiji Spaha, kjer je napačno poimenovana Mali brlog in ji je pridana tudi katastrska številka jame Mali brlog. Po opisu in fotografijah, ki mi jih je posredoval avtor članka Pavel Jamnik, sklepam, da je prišlo do napake in avtor v resnici govori o Velikem brlogu (Jamnik 2004; Jamnik 2011, 49). Na tleh vhodnega rova Velikega brloga je Tone Oberstar, član DZRJ

Vhodni rov Velikega brloga. FOTO ZVONKA JANEŽIČ

Ribnica, pobral nekaj kosov prazgodovinske in mlajše keramike ter odlomke živalskih kosti (Jamnik 2011, 49). Keramika, ki sem jo našla v vhodnem delu jame, je bila okvirno datirana v prazgodovino ter srednji in novi vek.

Jama pod Žeželjcem

Jama pod Žeželjcem (kat. št. 10956) se nahaja na Poljanski gori nad cesto, ki teče po zahodni strani pogorja. Gre za 139 m dolgo in 37 m globoko vodoravno jamo. Vhod, ki je širok 5 m in visok 2,5 m, po obliki spominja na ležečo črko D. Takoj za vhomom se rov odpre in je širok do 10 m. Tla prvih 100 m precej strmo padajo, nato pa se zravnajo in tu se odpre ogromna dvorana. V sklepnem delu jame se prej enoten rov razcepi na tri zasigane manjše etaže, ki so med seboj povezane (Vidic 2013). Jama pod Žeželjcem je leta 2013 registriral Srečko Vidic iz Jamarskega kluba Novo mesto. Leta 2014 sta jo obiskala arheologa Danilo Breščak in Borut Križ in iz nje odnesla nekaj najdene keramike in odlomek stekla, o odkritju pa je Breščak (2014) napisal kratko poročilo. Na točki, kjer se jama zravnava in se odpre velika dvorana, lahko prepoznamo ostanke kurišč. Breščak (2014) je najdeno keramiko uvrstil v pozno bronasto dobo. Jama pod Žeželjcem ima ugodno jugozahodno lego nad Poljansko dolino. Verjetno so jo uporabljali lovci in pastirji kot občasno zatočišče (Breščak 2014). Najbližje naselje Jami pod Žeželjcem je Dolenja Podgora v Poljanski dolini. Glede na bližino naselja sklepam, da bi lahko šlo za jamo, o kateri piše Jernej Pečnik v svojem pismu Jozefu Szombathyju z dne 3. 6. 1900, kjer omenja, da naj bi bila v Dolenji Podgori v prazgodovini domnevno poseljena jama. Podatek je bil povzet v ANSI (1975, 244), čeprav ni bilo jasno, točno o kateri jami je Pečnik govoril. Jami Jezero in Štumberica, ki ležita med Dolenjo Podgoro in Zagozdamcem, sta bili arheološko pregledani in nista najdišči, Jama pod Žeželjcem pa takrat še ni bila odkrita (Dular 1985, 114).

Jama pod Žeželjcem. Foto MARKO PRŠINA

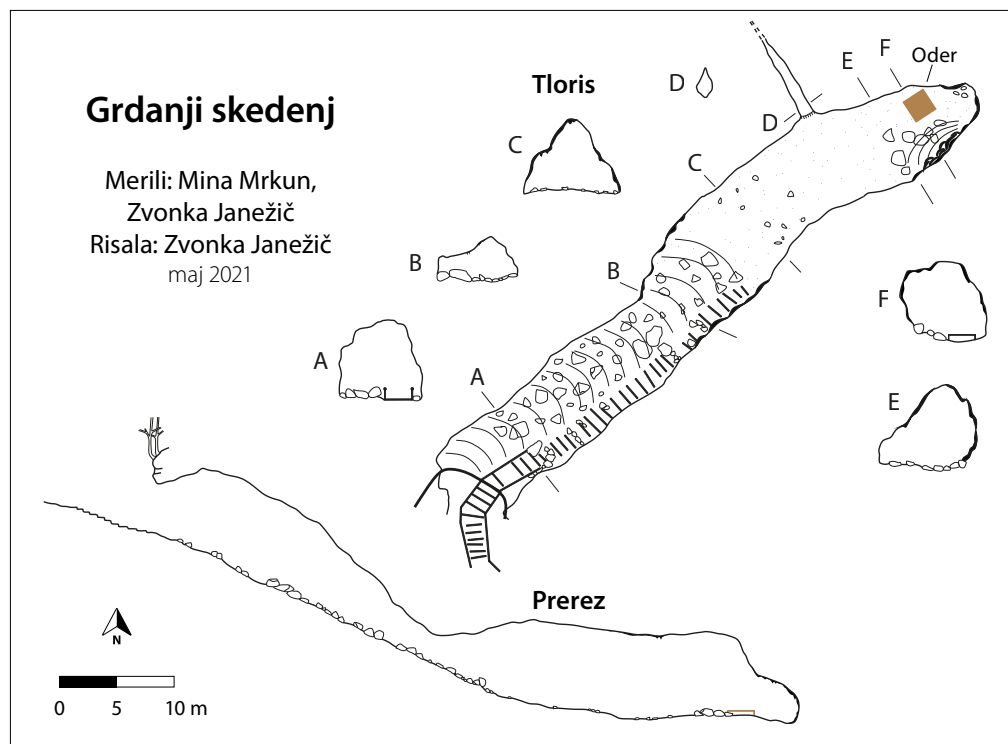

Jama pod Žeželjcem. Foto MARKO PRŠINA

Grdanji skedenj

Grdanji skedenj (kat. št. 831) se nahaja na vzhodnem pobočju Poljanske gore nad Vučjim dolom, zahodno od vasi Grič pri Dobličah. 76 m dolgo in 17 m globoko vodoravno jamo je leta 1965 registriral Stanko Klepec, član BJK. Do jame vodi gozdna učna pot Grički kal. Polkrožen vhod je velik 4,2 x 7,7 m. Rov, širok do 8 m, se v začetku spušča navzdol, nato pa se tla zravnajo. V zadnjem delu jame se nad tlemi v steni odpira meander, ki se po nekaj metrih zoži do neprehodnosti. Ob robu stene rova, na strmeh vhodnem podoru, so zgrajene lesene in kamnite stopnice, tik pred koncem jame pa lesen oder za koncerte. Prvi naj bi jamo omenjal že Valvasor (besedilo na informativni tabli pred vhodom). Grdanji skedenj se večkrat omenja kot zatočišče roparskih hajdukov (Krajevni leksikon Dravske banovine 1937, 122; Krajevni leksikon Slovenije 1971, 38). Po ljudskem izročilu naj bi dajal zavetje domačinom v času turških vpadov, pozneje pa tudi hajdukom, partizanom in lovcem. Kot arheološko najdišče je bil Grdanji skedenj prvič omenjen v ANSl. Po pripovedovanju Janka Lokarja naj bi pred drugo svetovno vojno pred vhodom jame našli prazgodovinsko kamnito sekiro, ki je izgubljena (ANSl 1975, 240). Janez Dular je najdišče obiskal pri izdelavi arheološke topografije Bele krajine. Predvideval je, da je najdba sekire slučajna, vhod v jamo se mu je namreč zdel precej strm, jamski prostor pa neugoden za poselitev (Dular 1985, 58–59). Leta 1988 sta v jami Andrej Hudoklin in Borut Križ našla domnevno prazgodovinsko keramiko (Hudoklin 1988a). Pri terenskem pregledu leta 2021 je bilo najdenih več odlomkov prazgodovinske keramike in koščeno šilo. Glede na obiskanost jame v poznejših obdobjih bi lahko pričakovali tudi srednjeveške in novoveške najdbe.

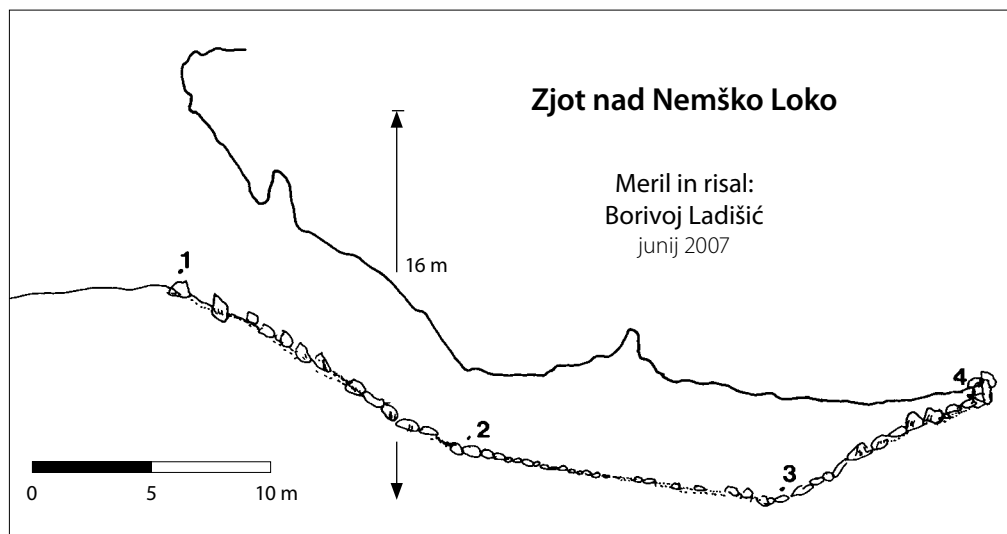

Grdanji skedenj. FOTO MARKO PRSINA

Zjot nad Nemško Loko

Zjot nad Nemško Loko / Hladilnik (kat. št. 2864) se nahaja na zahodnem pobočju Poljanske gore, nekaj več kot pol kilometra severovzhodno od Nemške Loke. Registriral ga je član BJK Stanko Klepec leta 1966. Leta 1971 so člani Jamarskega kluba Kočevje registrirali jamo Hladilnik, katere koordinate se niso ujemale s koordinatami Zjota, a so po obliki in dimenzijah pozneje ugotovili, da gre za eno in isto jamo. Leta 2007 je Borivoj Ladišič ob ponovnem obisku ugotovil, da bi bila lahko arheološko zanimiva. Vhod je polkrožne oblike, širok 12,6 m in visok 7,1 m. Nad njim se dviguje nekaj metrov visoka skalna stena. Za vhomom se rov spušča navzdol in oži. Na dnu 14 m dolgega podora se tla zravnajo in odpre se 13,6 m dolga in 11,9 m široka dvorana. Na koncu dvorane se dviguje 8 m dolg strm podor, ki jamo zapre do stropa (Ladišič 2007). Med skalovjem opazimo še en, zelo majhen vhod v jamo. V jami naj bi pred drugo svetovno vojno domačini shranjevali meso, zato se imenuje Hladilnik (Ladišič 2007). Na točki, kjer se odpre dvorana, so ostanki kurišč, ki so verjetno novodobna. V jami sem, skupaj z recentnimi predmeti in predmeti iz časa druge svetovne vojne, našla srednjeveško in novoveško keramiko ter nekaj skromnih odlomkov prazgodovinske keramike.

Mali zjot

Mali zjot (kat. št. 5562) leži na vzhodnem delu Poljanske gore na pobočju hriba Cerovec. Vodoravno jamo, ki je dolga 36 m in globoka 9 m, je registriral Stanko Klepec iz BJK leta 1984. Vhod je širok 9 m in visok okoli 5,5 m, nad njim pa se dviga nekaj metrov visoka skalna stena. Sprva se rov poševno spušča, potem pa se tla zravnajo. Prostor, ki je najprej širok 8 m, se na koncu zoži in rov se dvigne v poševen, prosto preplezljiv kamin z zasiganimi stenami. Že Klepec je v zapisniku opozoril, da je jama arheološko zanimiva, in da naj bi bila v preteklosti zavetišče lovcev in pastirjev (Klepec 1984). V jami smo našli prazgodovinsko, srednjeveško in novoveško keramiko ter kamnit brus.

Veliki zjot

Veliki zjot (kat. št. 236) tako kot Mali zjot leži na pobočjih Cerovca na vzhodnem delu Poljanske gore. Vhod je od Malega zjota oddaljen približno 200 m. Jamo je leta 1933 registriral Egon Pretner, član takratnega Društva za raziskavanje podzemnih jam v Ljubljani (danes DZRJ Ljubljana). Veliki zjot je dolg 76 m in globok 22 m, 7,3 m širok in do 6 m visok vhod se odpira pod navpično steno v globoki vrtači. Po vhodnem podoru se spustimo v velik prostor, ki je širok do 25 m. V sredini prostor deli na dva dela velik skalni blok, ki je naslonjen na strop. Na koncu dvorane so zasigane stene, v stropu pa se odpira več kaminov (Klepec 1984a). Leta 1988 sta Veliki zjot obiskala Andrej Hudoklin in Borut Križ. Med pregledom sta opazila veliko fragmentov srednjeveške in novoveške keramike ter predmete iz časa druge svetovne vojne (Hudoklin 1988b). Jamo so kot zasilno zavetišče uporabljali pastirji in kosci, vanjo pa so postavili korita za vodo, saj je služila kot vir pitne vode tudi ob suši. Občasno naj bi v Velikem zjotu hranili meso divjih in domačih živali (Klepec 1984a). Ob terenskem pregledu sem iz jame odnesla nekaj fragmentov keramike, večinoma datiranih v srednji ali novi vek. Prazgodovina je zastopana s samo enim fragmentom.

Kočevski Rog

Spodmol pod Macesnovo gorico

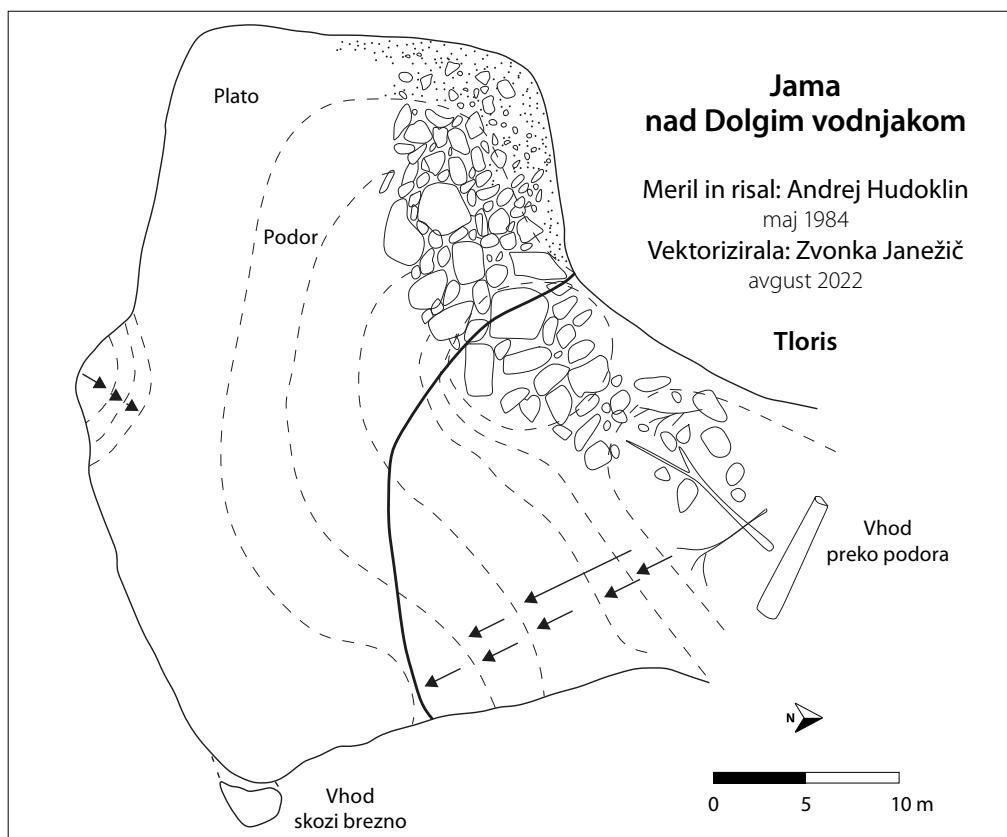
Spodmol pod Macesnovo gorico (kat. št. 6156) se nahaja na zahodnem delu Kočevskega Roga, 400 m od vrha Macesnovo gorica in 50 m severozahodno od Jame pod Macesnovo gorico (Bavdek, Mihevc 1995, 76–78). Spodmol, ki ga je leta 1991 registriral Marko Simić, član DZRJ Ljubljana, je dolg 30 m in globok 8 m. Ima 5 m širok in 1,5 m visok vhod, nad katerim se dviga nekaj metrov visoka stena. Vhodni del jame se položno spusti v 20 m široko dvorano, ki ima ravna tla in v kateri stoji mogočen kapniški steber. Pobočje od vhodnega dela do dvorane se konča s skalami, ki so naložene druga na drugo (Bavdek, Mihevc 1995, 77–80). V jami sta na površju ležala skelet in naboj iz časa druge svetovne vojne. Kot arheološko najdišče jo je prvi prepoznal Andrej Mihevc. Skupaj z Almo Bavdek sta objavila članek v publikaciji Naše jame 37. Leta 2004 je bilo najdišče z evidenčno številko dediščine (EŠD 16206) vpisano v Register kulturne dediščine (Bavdek, Mihevc 1995, 77; Splet 1). Andrej Mihevc je v jami izkopal dve sondi. V prvi najdbi ni našel, v drugi, ki je vsebovala veliko najdb, pa je prepoznal dve plasti (Bavdek, Mihevc 1995, 80–81). Najdbe so bile skoncentrirane v zgornji plasti. V sondi so poleg keramike našli tudi živalske kosti in kamnito orodje (Bavdek, Mihevc 1995, 81). Posode, kakršne so bile najdene v Spodmolu pod Macesnovo gorico, lahko najdemo v kontekstih, datiranih vse od bakrene do konca bronaste dobe, zato najdišče ni bilo natančneje datirano (Bavdek, Mihevc 1995, 81–82). Odkritje prazgodovinskega najdišča na tej lokaciji je bilo pomembno, saj je zavrnilo ideje o tem, da je človek v gozdove na tem območju Kočevskega Roga prvič posegel šele pred 200 leti. Količina najdb kaže na intenzivno rabo jame. Vprašanje je, ali je bila jama poseljena, ali pa je predstavljala le skladišče oziroma nekakšno shrambo (Bavdek, Mihevc 1995, 76–78, 81–82).

Jama nad Dolgim vodnjakom

Jama nad Dolgim vodnjakom (kat. št. 5479) se odpira na strmem pobočju nad globoko dolino, na dnu katere se nahaja izvir Dolgi studenec oziroma Dolgi vodnjak, ki predstavlja enega pomembnih in redkih vodnih virov na tem območju. Jama, ki jo je leta 1984 registriral Andrej Hudoklin, član JKNM, je dolga 30 m in globoka 25 m. Gre za ogromen spodmol, velik 15 x 30 m, s stropom, visokim med 5 in 15 m. Spodmol je nastal s porušenjem stropa, kar je ustvarilo poševen plato podornega skalovja, po katerem pridemo do uravnanih tal jame. Vhod, velik 20 x 10 m, omogoča, da je celoten jamski prostor razsvetljen in pozimi pod vplivom zunanjih temperatur, zato kamnina zmrzuje in hitro razpada (Hudoklin 1984). V jami sem našla odlomek prazgodovinske keramike, fragment živalske kosti, ožgan kos apnenca in drobce oglja.

Mala Knežja jama

Mala Knežja jama (kat. št. 667) se nahaja tik nad Cinkarsko cesto severozahodno od izvira Dolgi studenec. Znana je pod več imeni, in sicer Knežja jama 2, Fuerstloch, Knezova jama in Jama pod cesto v oddelku 26. Leta 1939 jo je registriral Egon Pretner,

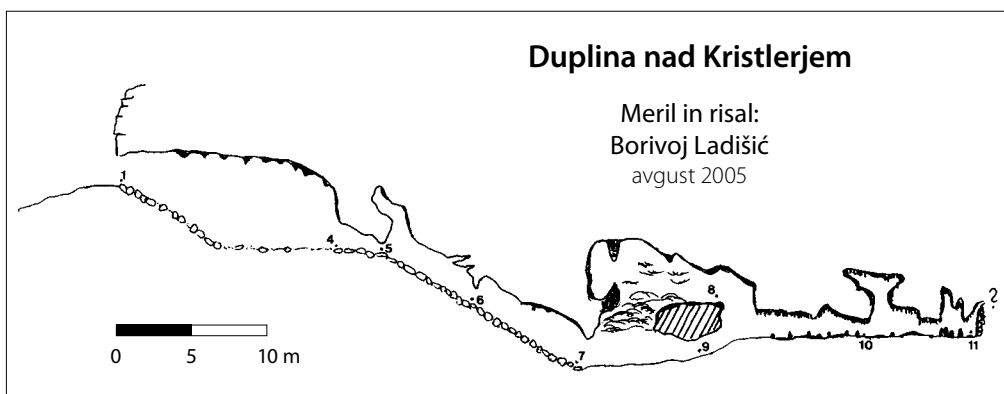

član takratnega Društva za raziskovanje podzemnih jam v Ljubljani. Zabeležena je bila tudi v Podpacovi zapuščini (Šušteršič 1984b). Nad vhomom se dviguje nekaj metrov visoka previsna stena. Vodoravna jama je dolga 40 m in globoka 15 m. Vhodni del predstavlja strm podor, ki se postopoma zravnava in odpre v veliko dvorano. Leta 2011 je bila v članku Pavla Jamnika (2011, 48) objavljena kot arheološko najdišče. Marko Špelič, član DZRJ Ribnica, je med podornima blokoma ob zadnji jamski steni našel tri fragmente keramike, ki so jih datirali v prazgodovino (Jamnik 2011, 48).

Duplina nad Kristlerjem

Duplina nad Kristlerjem (kat. št. 1303) se nahaja znotraj lovske obore Smuka nad opuščenim zaselkom Kristlerji. Jamo je leta 2006 registriral jamar JKNM Borivoj Ladišič, čeprav so prvi dokumenti v katastru še nekoliko starejši. Prvič je bila zabeležena v Podpacovi zapuščini (Šušteršič 1984a). Vodoravna jama je dolga 73 m in globoka 12 m. Vhod, širok 3,6 m in visok 2 m, se odpira pod nekaj metrov visoko skalno steno in je polkrožne oblike. Vhodni del predstavlja kratek podor, v nadaljevanju pa se tla jame zravnajo. Odpre se 15 m dolga in 18 m široka dvorana, katere strop in stene so prekrte s sigo. V severozahodnem delu dvorane je prehod v raziskan rov. Tukaj se strop zniža na manj kot 1 m višine. Po podornem kamenju se spustimo navzdol v prostoren, močno zasigan rov. Skozi nizek prehod pridemo v večjo dvorano, ki se

zaključiti z ozkim rovom (Ladišić 2006). Na jugovzhodni strani vhodne dvorane je nizek prehod v še neraziskan rov, ki je zaprt s suhim zidom. Ladišić (2006) je opazil, da je jama arheološko zanimiva, na tleh pa je našel keramiko. V jami sem našla odlomke prazgodovinske, srednjeveške in novoveške keramike ter predmete iz časa druge svetovne vojne. Poleg tega sem v vhodni dvorani prepoznala več ostankov suhih zidov. Prvi zid delno zapira jamski vhod. Drugi je zapiral prehod iz vhodne dvorane skozi ožino v severozahodni rov. Ta zid so razkopali in skalovje odmaknili ob desni in levi rob. Tretji zid, ki je dobro ohranjen, skoraj popolnoma zapira prehod v še neraziskan rov na jugovzhodni strani dvorane. Poleg tega sta v jami še dve kamniti strukturi, ki bi lahko bili antropogeni. Največja je dolga 6,5 m in široka do 1,8 m, sega pa od zahodne stene dvorane proti sredini. Druga koncentracija kamnov poteka vzporedno s prvo ob steni dvorane in je slabše prepoznavna.

Potencialna suhozidna struktura v vhodni dvorani Dupline nad Kristlerjem. FOTO ZVONKA JANEŽIČ

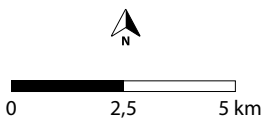
Jamska arheološka najdišča

Poljanska gora

- 1 Zjot v Mrakovici
- 2 Veliki brlog
- 3 Jama pod Žeželjcem
- 4 Grdanji skedenj
- 5 Zjot nad Nemško Loko
- 6 Mali zjot
- 7 Veliki zjot

Kočevski rog

- 8 Spodmol pod Macesnovo gorico
- 9 Jama nad Dolgim vodnjakom
- 10 Mala Knežja jama
- 11 Duplina nad Kristlerjem

Druge arheološko zanimive jame

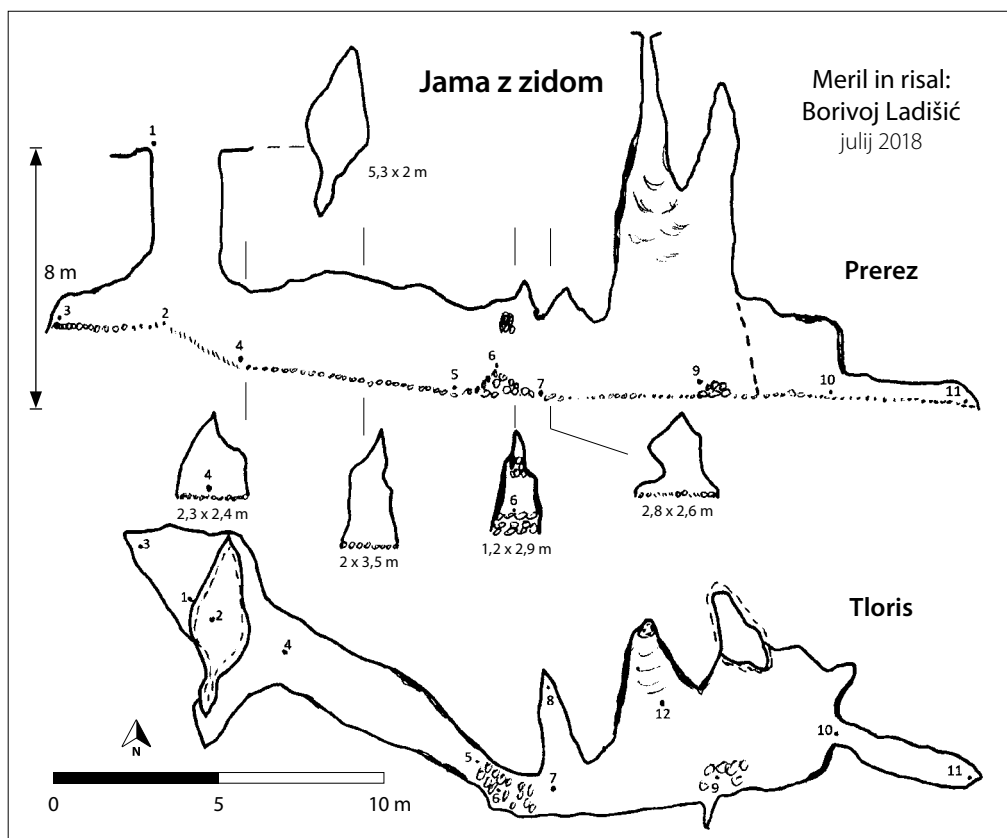
Poleg zgoraj opisanih jam na obravnavanem območju najdemo tudi veliko jam, ki so po svoji obliki primerne za človeško uporabo ali pa so v njih suhozidne strukture, vendar v njih nisem našla najdb, starejših od srednjega veka. Prva takšna jama je **Pitna jama** (kat. št. 4925), ki se nahaja na južnem delu Kočevskega Roga. Imenuje se tudi Plezalna stena in Minihloh (Minichlöch, Mini loh) (Ladišić 2014). Ima obliko velikega spodmola, dolga je 50 m in globoka 24 m. Jama je zelo odprta in zato podvržena zmrzovanju in drugim vplivom zunanosti. Drago Jolič (2006) v zapisniku navaja, da naj bi jo v preteklosti uporabljali domačini za napajališče drobnice. Po odselitvi Kočevarjev naj bi jamo uporabljali še prebivalci Koprivnika in gozdni delavci, ki so tukaj napajali konje. Na tleh so še danes ohranjeni ostanki več korit za zbiranje kapnice. Pri pregledu nisem našla nobenih arheoloških predmetov. Skleпам, da je to posledica intenzivnega razpadanja kamnine, na tleh se namreč nalagajo velike količine grušča.

Po svoji obliki in legi bi bila lahko arheološko zanimiva tudi **Jama na vzhodnem pobočju Roga** (kat. št. 668), ki je dolga 14 m in globoka 5 m. Velik vhod, ki ima obliko spodmola, se odpira pod visoko skalnato steno. Jama je zaradi svoje oblike pod velikim vplivom zmrzali, zato poteka intenzivna sedimentacija, ki bi lahko bila razlog, da v njej najdb nisem našla.

Prav tako je po obliki kot zatočišče ali skrivališče primeren **Kapšev bunker** (kat. št. 5329), ki se nahaja na Kočevskem Rogu na območju med Cinkom in Bradačevo frato. Arheološko je zanimiv tudi zaradi svoje lege v bližini dveh prazgodovinskih najdišč, Jame nad Dolgim vodnjakom in Male Knežje jame. Kapšev bunker je 30 m dolga in 8 m globoka razgibana jama, ki ima dva vhoda. Prvi vhod je vodoraven, drugi pa je nastal z udrtjem stropa. Ime Kapšev bunker je jama dobila med NOB, ko je služila kot skrivališče streliva in drugega blaga iz dveh Kapševih trgovin v Dolenjskih Toplicah (Hudoklin 1983; Hudoklin 2014). Ob površinskem pregledu sem na tleh opazila predmete iz časa druge svetovne vojne ter odlomke srednjeveškega lončka.

Prav tako med potencialna najdišča spada jama **Skedenj** (kat. št. 5675), ki se nahaja na vzhodnem pobočju Kočevskega Roga nad Podturnom. Gre za 28 m dolgo in 4 m globoko vodoravno jamo. Nad velikim vhodom v obliki leče se dviguje nekaj metrov visoka previsna stena. Sprva se tla rova spuščajo navzdol, nato pa se zravnajo. Po 16 m se na tleh pojavi kamenje, ki spominja na zid. Lahko bi šlo za antropogeno strukturo (Ladišić, 1982; Hudoklin, Bučar 1985). Za kamenjem se tla začnejo dvigovati in rov se oži. Jama se konča z majhnim kaminom in nekaj metrov dolgimi ozkimi ter nizkimi rovi. V vhodnem delu je več ostankov kurišč, ob katerih najdemo predmete iz časa druge svetovne vojne.

Zaradi suhozidnih struktur je zanimiva **Jama z zidom** (kat. št. 12991), ki se nahaja na severozahodnem delu Kočevskega Roga, severno od Pugleda pri Starem Logu. Gre za brezno z vodoravnimi deli, ki je globoko 8 m in dolgo 38 m. 5,5 m globoko vhodno brezno se nadaljuje v vodoraven rov. Ta je visok do 3,5 m in širok do 2,5 m, po 9 m pa se zoži na dimenzije 1,2 x 2,9 m. V predelu zožitve se nahaja zid, na njegovi drugi strani je

velika in zasigana dvorana. V stropu 10 m visoko se odpira ozko stropno brezno, tako da ima jama pravzaprav dva vhoda. Dvorana se zaključi s kratkim in nizkim rovom (Ladišić 2018). Suhozidna ruševina zagrajuje prehod med obema vhodnima breznom. Skoraj 3 m visok prehod proti dvorani je bil v preteklosti najverjetneje zazidan v celoti, saj je ohranjen tako zgornji del zidu, tik pod stropom, kot tudi spodnji del. Na točki, kjer se jama nadaljuje v dvorano, sem našla dva odlomka keramike, okvirno datirana v novi vek.

Suhi zid se nahaja tudi v **Jami pod Štalami** (kat. št. 4003), ki leži v bližini hriba Macesnova gorica in opuščenega naselja Trnovec. Jama je dolga 69 m in globoka 43 m. Vhodni del ima obliko udara in je sprva zelo strm, nato pa nekoliko položnejši. V nadaljevanju se prostor zravnava in ima obliko nekakšnega spodmola. Po nekaj metrih se spodmol zoži in prehod v nadaljevanje je delno zadelan s suhim zidom. Na drugi strani zidu se nadaljuje strm rov, ki ni prosto preplezljiv. Prostor se nato razširi v veliko in močno zasigano dvorano, ki se konča s strmim rovom. V sredini dvorane se odpira 21 m globoko brezno, ki se zaključi s kotanjo, napolnjeno z vodo (Kranjc 1975). Zid je ohranjen v višino 1,3 m. Prehod v nadaljevanje jame zapira več kot do polovice, v preteklosti pa ga je morda pregrajeval v celoti. Andrej Kranjc (1975) navaja, da so v notranjosti jame našli podpise s svinčnikom in risbo srpa ter kladiva. Kljub natančnem pregledu tal, razen nekaj novodobnih smeti, nisem našla nobenih predmetov.

Sklep

Obravnavane jame, ki so potrjena arheološka najdišča, imajo nekatere skupne značilnosti. Vse imajo razmeroma velik vhod, ki mu v notranjosti sledi velik in uravnan jamski prostor. Pogosto se pojavlja ime zjot, ki označuje jamo ali brezno z velikim vhodom. Pojavi se tudi ime skedenj, ki kaže, da so obliko jamskega prostora povezovali z obliko umetno zgrajenega prostora. Poleg tega za več jam ustni viri govorijo, da so se v preteklosti v njih skrivali pred Turki, ali pa so dajale zatočišče hajdukom, pastirjem in lovcem. Arheološke jame so bile pogosto uporabljene kot zatočišča, skrivališča ali bunkerji tudi v času druge svetovne vojne.

Jame so v preteklosti predstavljale pomembne točke v prostoru, ki imajo zaradi svojih značilnosti določene prednosti pred drugimi lokacijami. Njihova delna zaprtost predstavlja zavetje, ki je uporabno vedno znova brez večjega vložka energije, kar je potrebno za vzpostavitev zavetja na prostem. Vloge in pomeni, ki so jih imele posamezne jame v preteklosti, se med seboj razlikujejo in so odvisni od več dejavnikov. Najpogostejša je bila uporaba za ekonomske dejavnosti. Redkeje so bile jame uporabljene ritualno, kot grobišča in mesta pokopa (Prunk 2018, 7–15). Pri arheoloških jamah z obravnavanega območja lahko izpostavimo uporabo jam kot skrivališč ali pribežališč ob nemirnih časih, začasnih bivališč, uporabo jam kot shrambnih prostorov in kot virov pitne vode, kalcita ter morda drugih mineralov. Vloga jam kot skrivališč in zatočišč v nemirnih časih je pogosto izpričana v ustnih virih. Tako naj bi po pripovedovanju domačinov jama Zjot v Mrakovici služila kot skrivališče pred Turki in kot skladišče v času NOB. Grdanji skedenj naj bi bil zatočišče hajdukov, domačinov v času turških vpadov in partizanov. Med potencialnimi najdišči je imel med drugo svetovno vojno vlogo skrivališča Kapšev bunker. Uporaba jam v času druge svetovne vojne je pogosto izpričana tudi z najdbami. Tako lahko predmete, ki datirajo v ta čas, najdemo v Zjotu nad Nemško Loko, Velikem zjotu, Kapševem bunkerju, Skednju in Duplini nad Kristlerjem. Jame so lahko služile kot zatočišča tudi v mirnih časih. Takšna vloga je v ustnih virih izpričana za jamo Grdanji skedenj, ki naj bi bila zatočišče lovcev. V Mali zjot naj bi se zatekli lovci in pastirji, v sosednji Veliki zjot pa kosci in pastirji.

Uporaba jam kot shrambnih prostorov je prav tako izpričana z ustnimi viri. Tako naj bi v času druge svetovne vojne jami Zjot v Mrakovici in Kapšev bunker predstavljali skladišči. Jami Veliki zjot in Zjot nad Nemško loko sta bili uporabljene kot prostor za shranjevanje mesa. Kot vir vode sta bila uporabljena Veliki zjot in Pitna jama. V obeh jamah so še danes ohranjeni ostanki lesenih korit, v katera se je zbirala kapnica. Uporaba jam kot staj za drobnico ali druge živali znotraj obravnavanega območja v meni dostopnih virih ni izpričana. Sklepam, da takšna funkcija na obravnavanem območju ni bila pogosta ali dovolj pomembna, da bi se ohranili spomini na njo.

Vloge jam, v katerih je bila najdena prazgodovinska keramika, za čas prazgodovine ne moremo zanesljivo določiti. Za to bi bila potrebna izkopavanja oziroma poglobljene raziskave posamezne jame. Lahko pa o uporabi domnevamo na osnovi funkcije v poznejših obdobjih. Edina jama, ki je bila natančneje raziskana, je Spodmol pod

Macesnovo gorico, a tudi zanjo jim vloge v prazgodovini ni uspelo definirati. Bavdek in Mihevc (1995) domnevata, da bi lahko imela funkcijo skladišča ali shrambe. Prav tako je funkcija zatočišča ali skrivališča ob nemirnih časih zelo verjetna za praktično vse jame. Za Jama pod Žeželjcem Breščak (2014) meni, da bi v preteklosti lahko služila kot občasno zatočišče za lovce ali pastirje. Vlogo vira pitne vode lahko domnevamo za Veliki zjot tudi v času prazgodovine, primerna pa bi bila tudi Pitna jama. Druge obravnavane jame so pretežno suhe, zato so verjetno kot vir vode služile le ob skrajni sili. Nekatere jame bi lahko potencialno imele tudi vlogo vira kalcita.

Šest novo odkritih prazgodovinskih jamskih najdišč je potrdilo domnevo, da je bilo obravnavano območje gosteje poseljeno, kot nam to kažejo dosedanje raziskave. Najdišča, kot so Jama nad Dolgim vodnjakom, Mala Knežja jama in pa Spodmol pod Macesnovo gorico, so toliko oddaljena od najbližjih poznanih prazgodovinskih naselbin in pomembnih prometnih poti, da kažejo verjetno poselitev v prazgodovini tudi v osrednjem delu Kočevskega Roga. Da bi dobili pravo sliko poseljenosti pokrajine, bi bile potrebne sistematične raziskave. Podrobnejše raziskave jam bi lahko pokazale tudi, ali se v njih morda pojavljajo ostanki iz časa antike ali pozne antike, ki jih pri pregledu najdb nisem prepoznala. Ker je vodoravnih in poševnih jam ter spodmolov na obravnavanem območju preveč, ni bilo možno, da bi pregledala vse, ki jih je v preteklosti morda uporabljal človek. Tako prispevek ne predstavlja zaključenega seznama in opisa vseh jamskih najdišč območja, temveč le osnovo za nadaljnje raziskovanje.

LITERATURA in VIRI

- ANSI 1975: *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana, DZS.
- BAVDEK, A. IN A. MIHEVC 1995, Spodmol pod Macesnovo gorico – arheološko najdišče. *Naše jame* 37, str. 76–84.
- BREŠČAK, D. 2014, Jama pod Žeželjcem (neobjavljeno poročilo terenskega ogleda).
- DULAR, J. 1985, *Arheološka topografija Slovenije. Topografsko področje XI (Bela krajina)*. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- GOSTINČAR, P. IN U. STEPIŠNIK 2012, *Geomorfološke značilnosti Kočevskega Roga in Kočevske Male gore s poudarkom na fluviodenudacijskem površju*. E-GeograFF 4. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. URL: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/48/108/1187-1> (citirano 5. 5. 2021).
- HUDOKLIN, A. 1983, Kapšev bunker, kat. št. 5329. Kataster jam JZS.
- HUDOKLIN, A. 1984, Jama nad Dolgim vodnjakom, kat. št. 5479. Kataster jam JZS.
- HUDOKLIN, A. 1988a, Grdanji skedenj, kat. št. 831. Kataster jam JZS.
- HUDOKLIN, A. 1988b, Veliki zjot, kat. št. 236. Kataster jam JZS.
- HUDOKLIN, A. 2014, Zgodba Kapševga bunkerja. *Vrelec* 16/2/176, str. 24.
- HUDOKLIN, A. IN Z. BUČAR 1985, Skedenj, kat. št. 5675. Kataster jam JZS.
- JAMNIK, P. 2004, Mali brlog, kat. št. 2859 (osebni zapiski).
- JAMNIK, P. 2011, Arheološka in paleontološka jamska najdišča s širšega območja Ribniške in Struške doline ter Kočevske. V: Velušček, A. (ur.), *Spaha*. Ljubljana, Založba ZRC, str. 33–64.
- JOLIČ, D. 2006, Pitna jama, kat. št. 4925. Kataster jam JZS.
- KLEPEC, S. 1970, Zjot v Mrakovici, kat. št. 3447. Kataster jam JZS.

- KLEPEC, S. 1984a, Veliki zjot, kat. št. 236. Kataster jam JZS.
- KLEPEC, S. 1984b, Mali zjot, kat. št. 5562. Kataster jam JZS.
- Krajevni leksikon dravske banovine* 1937. Ljubljana, Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine.
- KRANJC, A. 1975, Jama pod Štalami, kat. št. 4003. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 1982, Skedenj, kat. št. 5675. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 2006, Duplina nad Kristlerjem, kat. št. 1303. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 2007, Zjot nad Nemško Loko, kat. št. 2864. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 2014, Pitna jama, kat. št. 4925. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 2017, Jama na vzhodnem pobočju Roga, kat. št. 668. Kataster jam JZS.
- LADIŠIČ, B. 2018, Jama z zidom, kat. št. 12991. Kataster jam JZS.
- LAJOVIC, A. 1973, Mala Knežja jama, kat. št. 667. Kataster jam JZS.
- MOHAR, D. 1978, Pitna jama, kat. št. 4925. Kataster jam JZS.
- PERKO, D. IN M. OROŽEN ADAMIČ (ur.) 1998, *Slovenija. Pokrajine in ljudje*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- PRUNK, Š. 2018, Arheologija jam. Primeri jam s Sežansko-Komenskega in Divaškega Krasa (Neobjavljeno magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta). Ljubljana.
- SAVNIK, R. (ur.) 1971, *Krajevni leksikon Slovenije*. II. knjiga. Jedro osrednje Slovenije in njen jugovzhodni del. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- ŠUŠTERŠIČ, F. 1984a, Duplina nad Kristlerjem, kat. št. 1303. Kataster jam JZS.
- ŠUŠTERŠIČ, F. 1984b, Mala Knežja jama, kat. št. 667. Kataster jam JZS.
- VELUŠČEK, A. 2011, *Spaha*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 22. Ljubljana, Založba ZRC.
- VIDIČ, S. 2013, Jama pod Žeželjcem, kat. št. 10956. Kataster jam JZS.
- Splet 1: <https://gisportal.gov.si/portal/apps/webappviewer/index.html?id=df5b0c8a300145fda417eda6b0c2b52b> (citirano 10. 1. 2021).

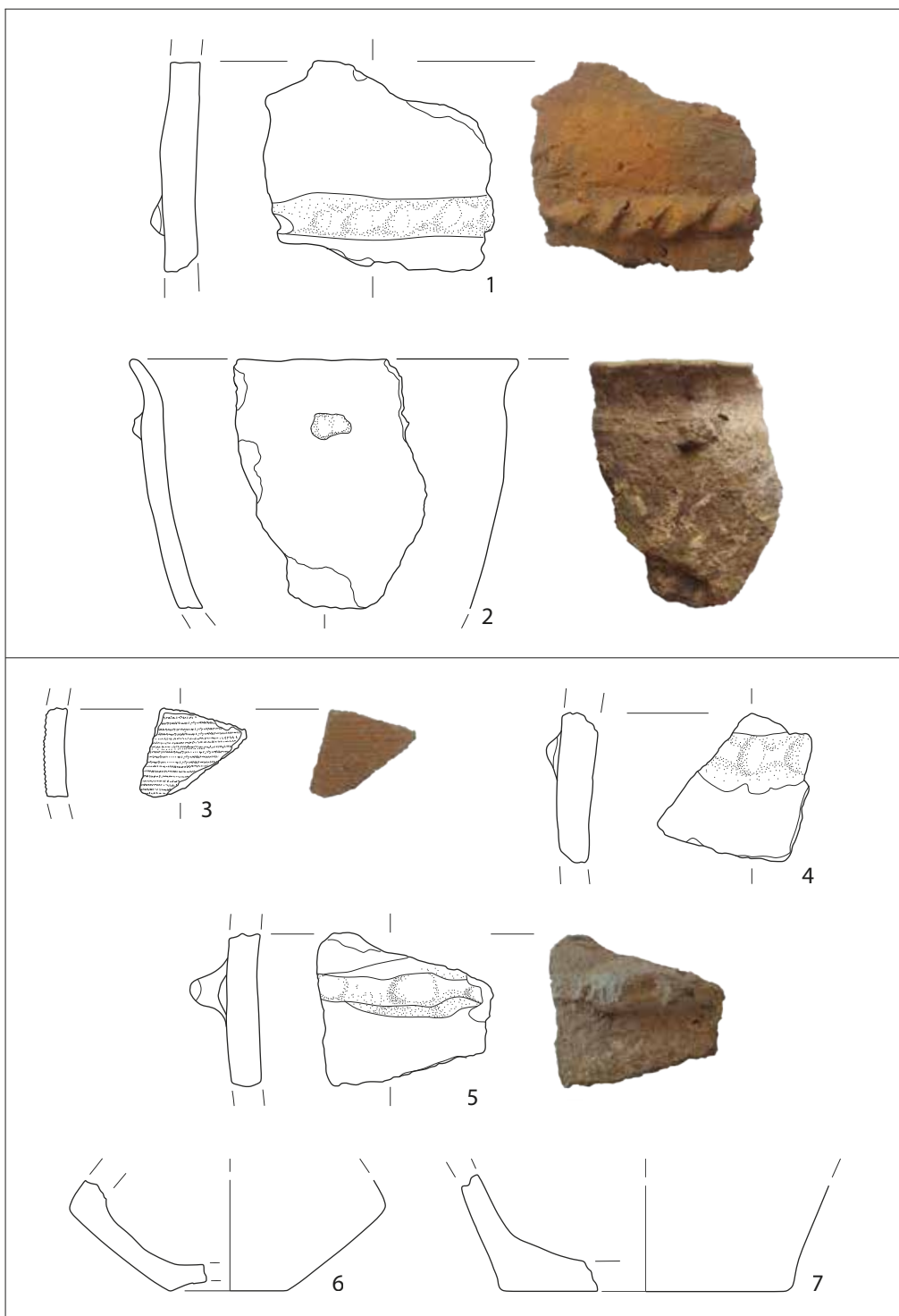

Tabla 1: Zjot v Mrakovici (1, 2) in Veliki brlog (3-7). M: 1, 3-7 = 1 : 2; 2 = 1 : 4; vse keramika.

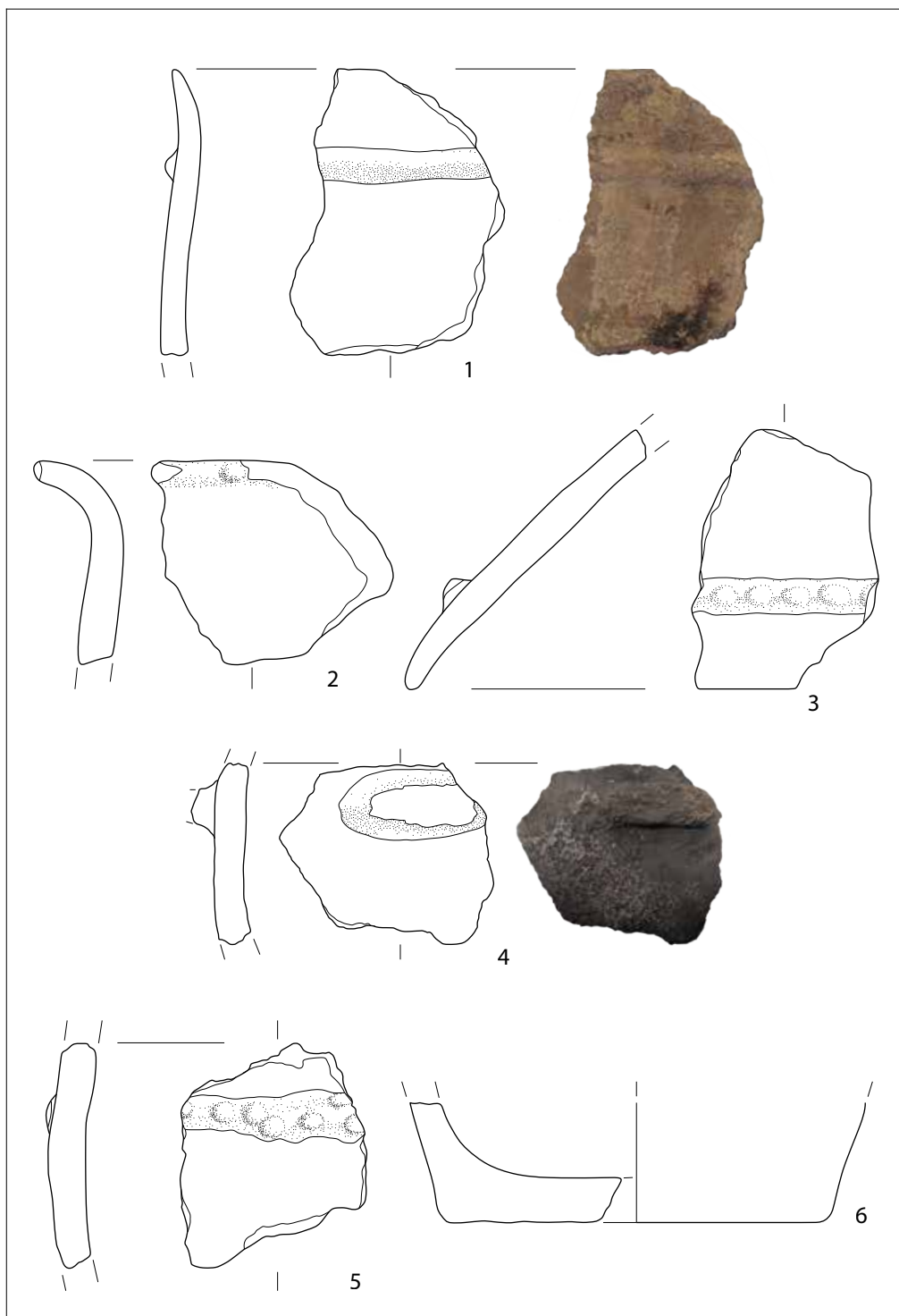

Tabla 2: Jama pod Žeželjem. M: 1, 4 = 1 : 3; 2, 3, 5, 6 = 1 : 2; vse keramika.

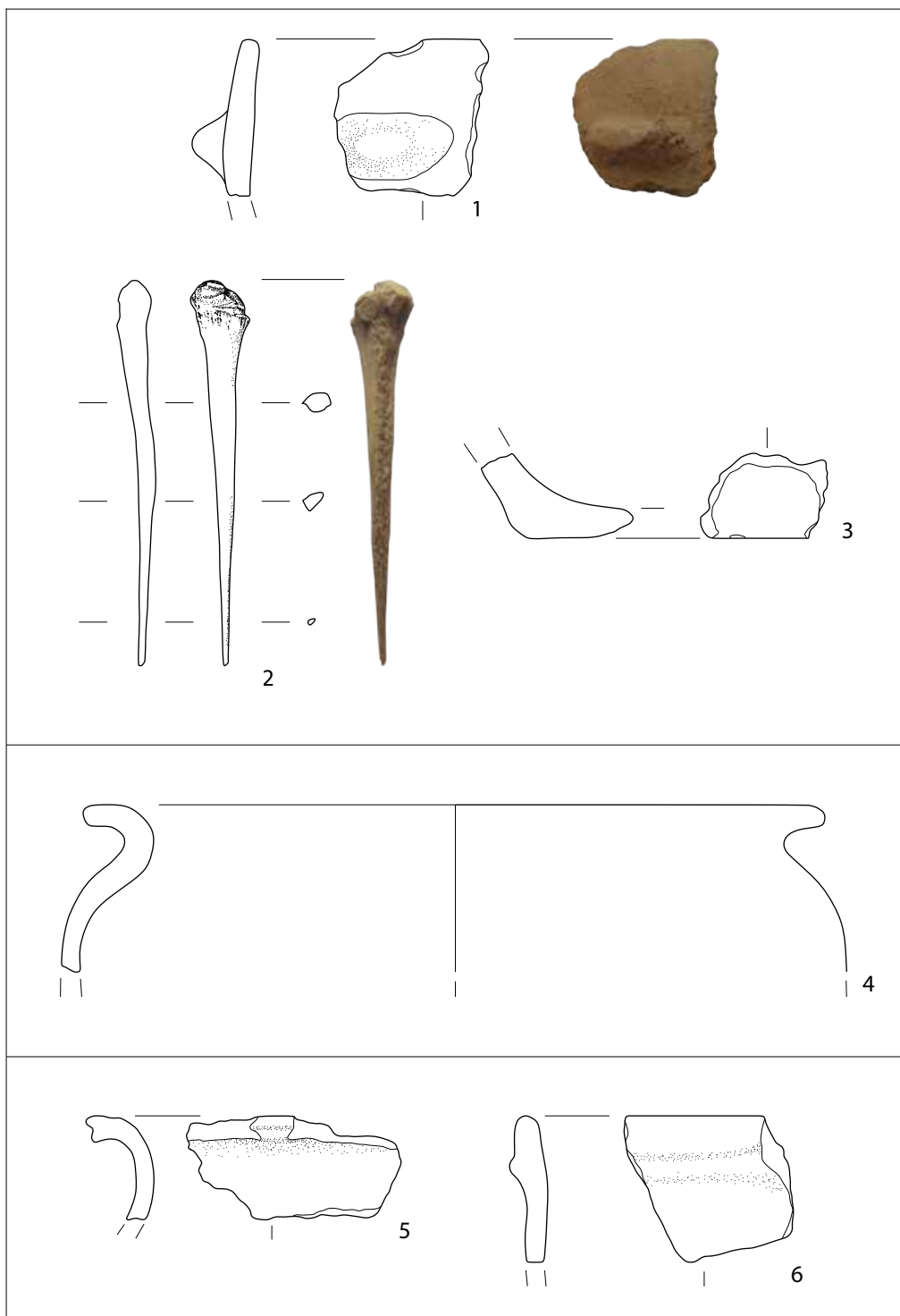

Tabla 3: Grdanji skedenj (1-3), Zjot nad Nemško Loko (4) in Mali zjot (5, 6). M: = 1 : 2;
1, 3-6 – keramika, 2 – kost.

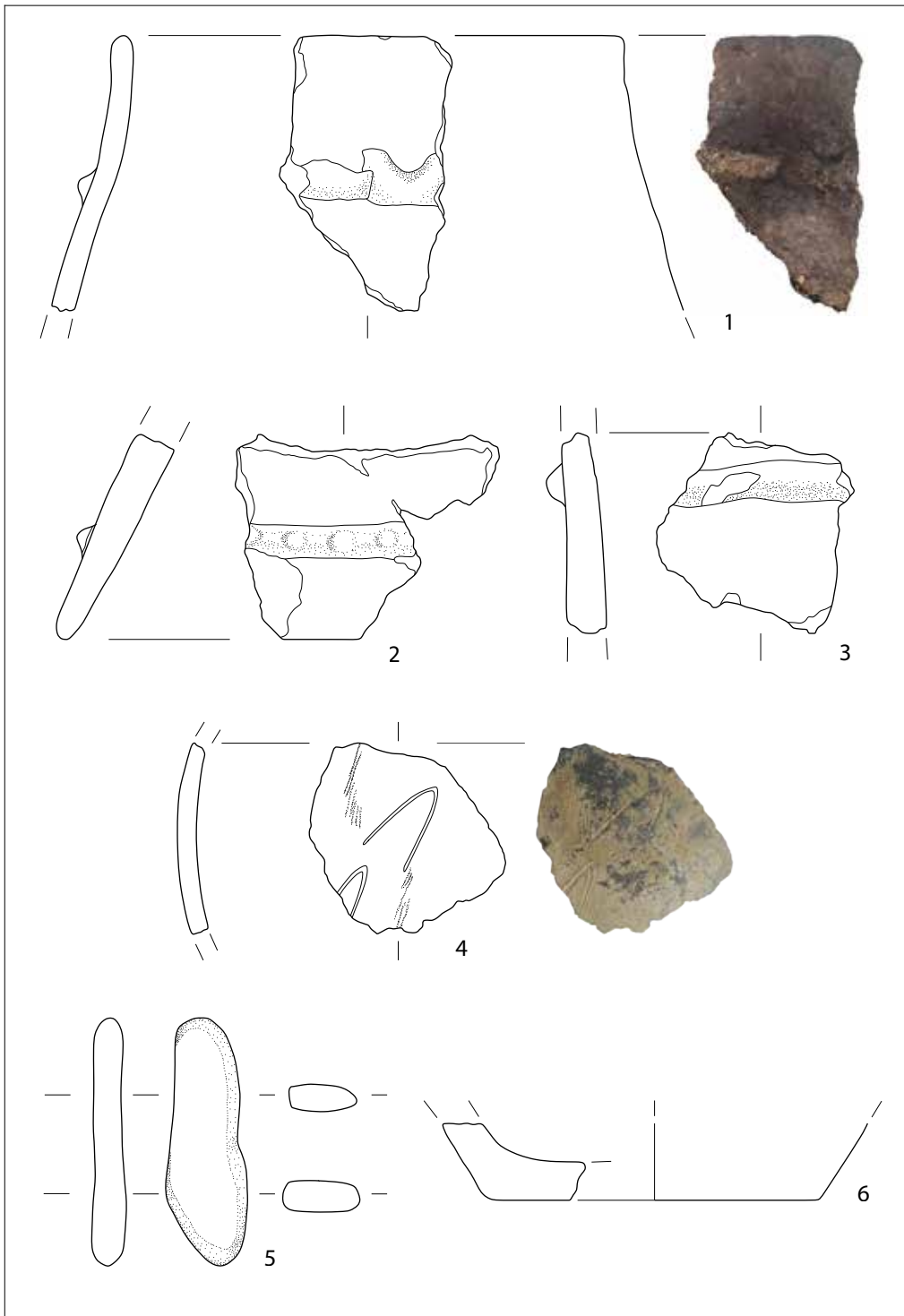

Tabla 4: Mali zjot. M: 1-4, 6 = 1 : 2, 5 = 1 : 3; 1-4, 6 - keramika, 5 - kamen.

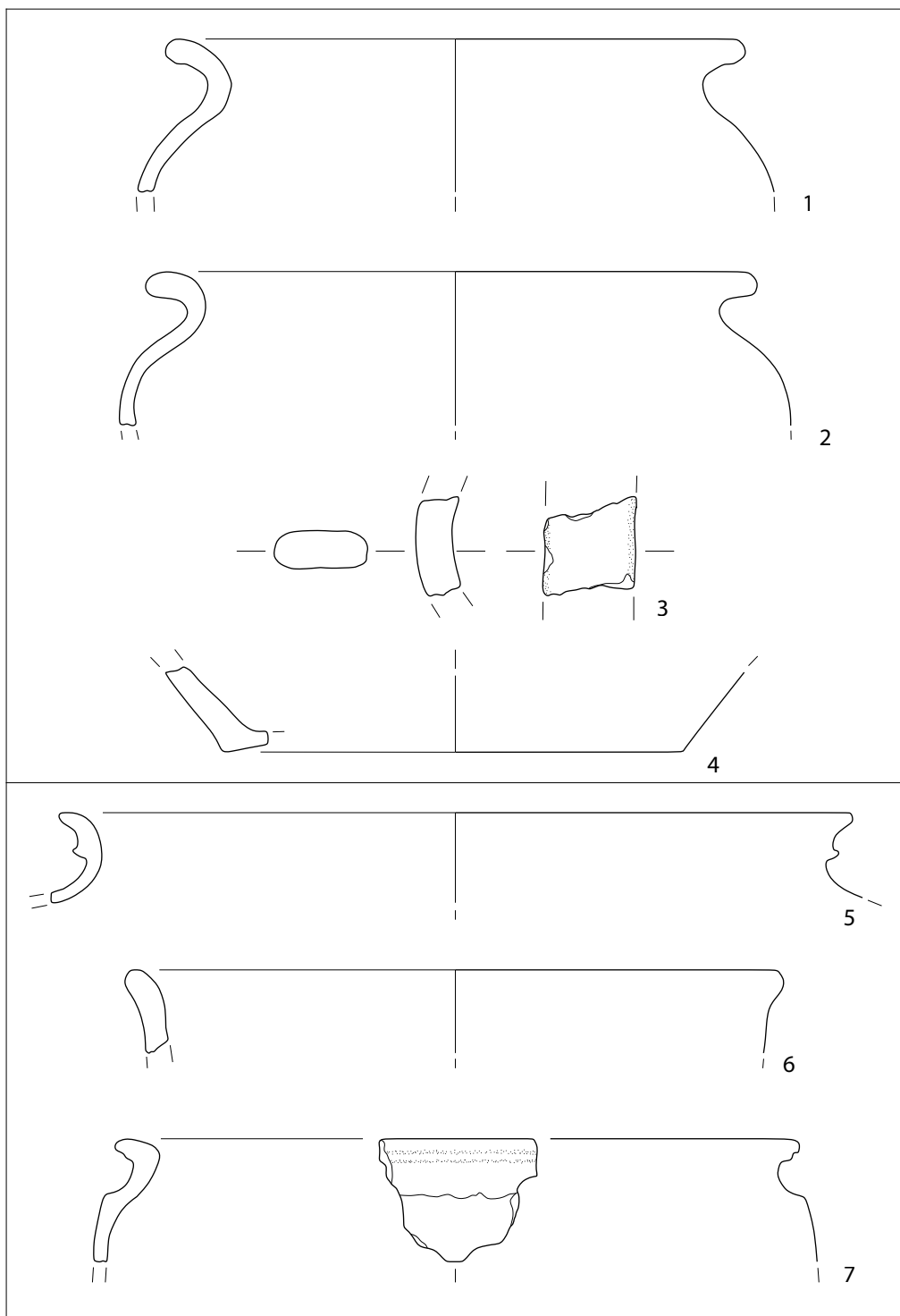

Tabla 5: Veliki zjot (1–4) in Duplina nad Kristlerjem (5–7). M: = 1 : 2; vse keramika.

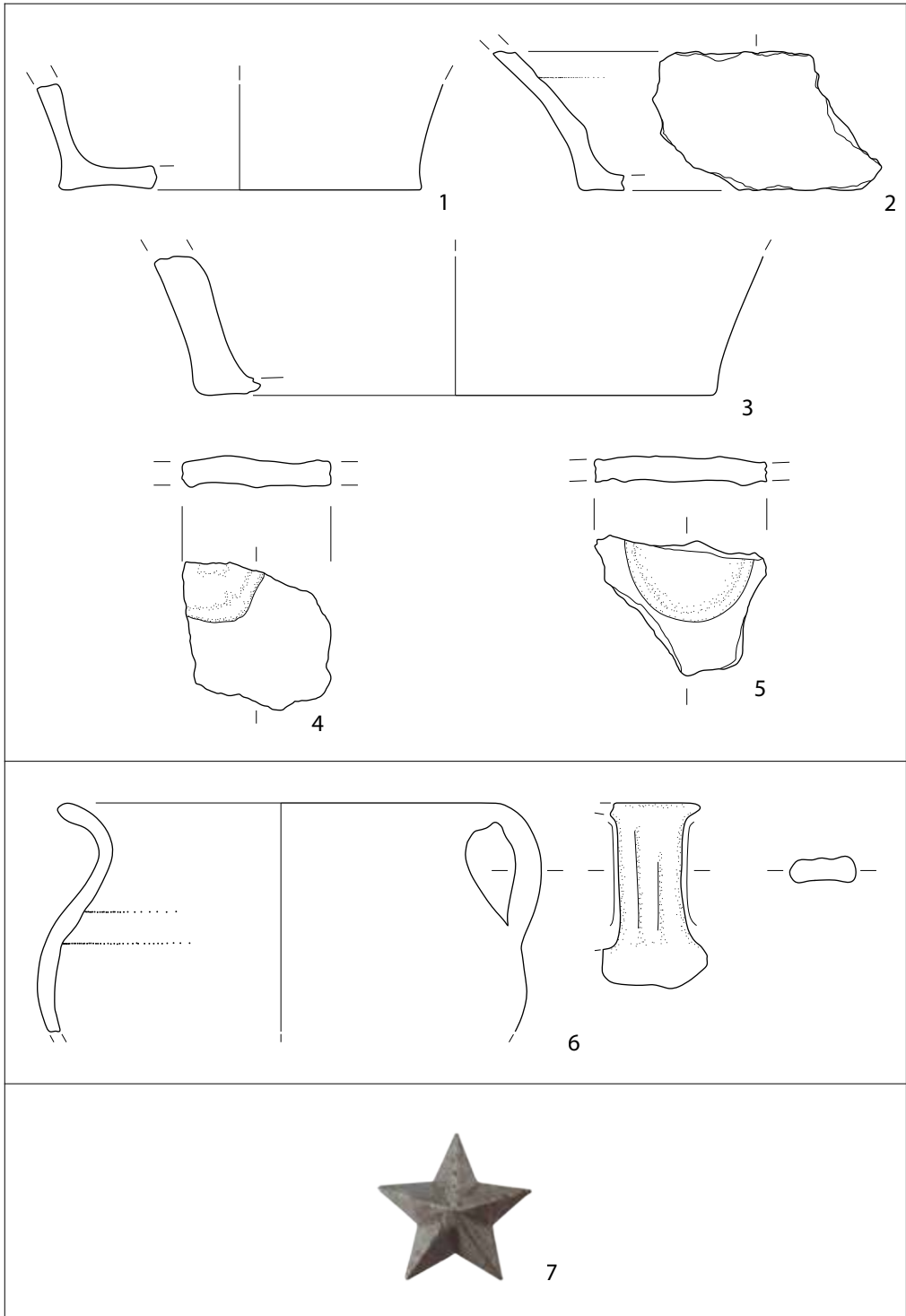

Tabla 6: Duplina nad Kristlerjem (1–5), Kapšev bunker (6) in Skedenj (7). M: 1–6 = 1 : 2, 7 = 1 : 1; 1–6 – keramika, 7 – kovina.